

УДК 338.439.02

Нужна О. А., к.е.н., доцент,

Тлущкевич Н. В., к.е.н., доцент,

Луцький національний технічний університет

ОРГАНІЧНЕ СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

У публікації розглядаються питання щодо стану, а також проблем та перспектив розвитку органічного сільського господарського виробництва в Україні. Наводяться дані щодо динаміки площі органічних сільськогосподарських угідь та кількості органічних господарств в Україні за 2002 – 2016 роки. Визначаються кроки для подальшого ефективного розвитку органічного виробництва в Україні шляхом відповідного нормативно-правового регулювання.

Ключові слова: сільське господарство, органічна продукція, органічний сільськогосподарський рух.

Nuzhna O., Tluchkevech N.

ORGANIC AGRICULTURE: STATE, PROBLEMS AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT IN UKRAINE

Agriculture is one of the main activities of mankind, because food is the daily life of people. Awareness of the growing environmental threat as a result of intensive farming has stimulated the development of alternative agricultural models that would better meet the vital interests of society. These agricultural production systems include organic farming.

The main objectives of the article are to study the state of the country, as well as to identify problems and perspectives of organic agriculture in Ukraine.

Ukraine, having considerable potential for the production of organic agricultural products, its exports, consumption in the domestic market, has achieved some results in developing its own organic production. So, the area of certified agricultural land in Ukraine involved in the cultivation of various organic products is already more than 400 thousand hectares, and our state holds the honorable twentieth place of the world leaders of the organic movement. The share of certified organic areas among the total agricultural land in Ukraine is about 1 %. At the same time, Ukraine occupies the first place in the Eastern European region regarding the certified area of organic arable land, specializing mainly in the production of cereals, leguminous plants and oilseeds.

In recent years, the tendency of active filling of the domestic market with its own organic products has been observed due to the establishment of own processing of organic raw materials. However, the pace of growth of the organic market in

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 14 (55). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л. Л. Ковальська. – Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2017. – 352 с.

Ukraine is insufficient and does not meet the planned targets. The reason for this, in our opinion, is the lack of proper support of the industry by the state.

In our opinion, further effective development of organic production in Ukraine is impossible, first of all, without proper regulatory regulation, in particular, the development of the Law of Ukraine "On Organic Production" and the State Target Program for the Development of Organic Production in Ukraine. These steps will allow the introduction of the organic certification of agricultural production in the future and promote the development of the organic products market in Ukraine.

Key words: agriculture, organic production, organic agricultural movement.

Нужная О. А., Тлущкевич Н. В.

ОРГАНИЧЕСКОЕ СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО: СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ В УКРАИНЕ

В публикации рассматриваются вопросы состояния, а также проблем и перспектив развития органического сельского хозяйственного производства в Украине. Приводятся данные по динамике площади органических сельскохозяйственных угодий и количества органических хозяйств в Украине за 2002 – 2016 годы. Определяются шаги для дальнейшего эффективного развития органического производства в Украине путем соответствующего нормативно-правового регулирования.

Ключевые слова: сельское хозяйство, органическая продукция, органическое сельскохозяйственное движение.

Постанова проблеми у загальному вигляді та її зв’язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сільське господарство – один з основних видів діяльності людства, адже їжа є щоденною життєвою потребою людей. У сільському господарстві знайшли своє відображення також історія, культура та суспільні цінності.

Усвідомлення зростаючої екологічної загрози внаслідок інтенсивного ведення землеробства стимулювало розробку альтернативних моделей землеробства, які краще відповідали б життєвим інтересам суспільства.

Альтернативні методи ведення сільського господарства ґрунтуються на глибокому розумінні процесів, що відбуваються в природі, спрямовані на поліпшення структури ґрунтів, відтворення їх природної родючості та сприяють утворенню

екологічно стійких агроландшафтів. Саме до таких систем агровиробництва належить й органічне землеробство.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженню питань впровадження органічного сільського господарського виробництва в Україні присвячено значну кількість праць вітчизняних науковців. Зокрема, вчені розглядають різні підходи до визначення понять «біологічне землеробство», «біологічне рослинництво» [5], подають результати досліджень та практичний досвід щодо вирішення актуальних проблем розвитку органічного виробництва [1; 3; 5].

Цілі статті. Основними цілями статті є дослідження стану, а також визначення проблем та перспектив розвитку органічного сільського господарства в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За визначенням Міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху (IFOAM) “Органічне сільське господарство – виробнича система, що підтримує здоров’я ґрунтів, екосистем і людей. Воно залежить від екологічних процесів, біологічної різноманітності та природних циклів, характерних для місцевих умов, при цьому уникається використання шкідливих ресурсів, які викликають несприятливі наслідки. Органічне сільське господарство поєднує в собі традиції, нововведення та науку з метою покращення стану навколишнього середовища та сприяння розвитку справедливих взаємовідносин і належного рівня життя для всього вищезазначеного” [9].

Органічними можуть бути тільки ті продукти, які вироблені відповідно до затверджених правил (стандартів), а виробництво пройшло процедуру сертифікації у встановленому порядку.

При цьому органічна продукція належним чином маркується. На етикетці повинен бути нанесений відповідний логотип, а також інформація про відповідний орган сертифікації.

Логотип Євролисток використовується на етикетках продукції, що вироблена відповідно до органічних стандартів Європейського союзу [6; 7].

Україна, маючи значний потенціал для виробництва органічної сільськогосподарської продукції, її експорту, споживання на внутрішньому ринку, досягла певних результатів щодо розвитку власного органічного виробництва. Так, площа сертифікованих сільськогосподарських угідь в Україні, задіяних під вирощування різноманітної органічної продукції, складає вже понад 400 тис. га, а наша держава займає почесне двадцяте місце світових країн-лідерів органічного руху. Частка сертифікованих органічних площ серед загального об'єму сільськогосподарських угідь України складає близько 1 % (таблиця 1). При цьому Україна займає перше місце в східноєвропейському регіоні щодо сертифікованої площі органічної ріллі, спеціалізуючись переважно на виробництві зернових, зернобобових та олійних культур.

Таблиця 1

Динаміка площі органічних сільськогосподарських угідь та кількості органічних господарств в Україні, 2002 – 2016 рр.

Рік	Кількість органічних господарств	Площа органічних с.-г. угідь, га	Площа органічних с.-г. угідь в розрахунку на одне господарство, га	Питома вага органічних с.-г. угідь в загальній площі с.-г. угідь, %
2002	31	164449	5305	0,393
2003	69	239542	3472	0,573
2004	70	240000	3429	0,575
2005	72	241980	3361	0,580
2006	80	242034	3025	0,581
2007	92	249872	2716	0,600
2008	118	269984	2288	0,649
2009	121	270193	2233	0,650
2010	142	270226	1903	0,650
2011	155	270320	1744	0,650
2012	164	272850	1664	0,657
2013	175	393400	2248	0,947
2014	182	400764	2202	0,965
2015	210	410550	1955	0,961
2016	390	421200	1080	0,986

* Розрахунки автора на основі даних organic.com.ua iukrstat.gov.ua

Таким чином, кількість органічних господарств в Україні у 2016 р. порівняно з 2002 р. збільшилась у 12,6 рази, а площа органічних сільськогосподарських угідь зросла у 2,6 рази. Це свідчить про те, що поступово і неухильно органічний рух у сільському господарстві в Україні набуває все більшого поширення. Однак при цьому спостерігається зменшення площі органічних сільськогосподарських угідь в розрахунку на одне господарство за вказаний період в 4,9 рази.

Більшість українських органічних господарств розташовані в Одеській, Херсонській, Київській, Полтавській, Вінницькій, Закарпатській, Львівській, Тернопільській, Житомирській областях. Українські сертифіковані органічні господарства різного розміру – від кількох гектарів до декількох тисяч гектарів ріллі.

В останні роки спостерігається тенденція активного наповнення внутрішнього ринку власною органічною продукцією за рахунок налагодження власної переробки органічної сировини. Зокрема, це крупи, борошно, молочні та м'ясні продукти, соки, сиропи, повидло, мед, олія, чай, лікарські трави.

Однак, темпи збільшення обсягу органічного ринку в Україні є недостатніми і не відповідають запланованим показникам. Зокрема, у Державній цільовій Програмі розвитку села на період до 2015 р., що вже закінчила свою дію, було задекларовано довести обсяг частки органічної продукції у загальному обсязі валової продукції сільського господарства до 10 %.

Причиною цього, на нашу думку, є відсутність належної підтримки галузі державою. Хоча в Україні прийнято і діють законодавчі акти, які регулюють виробництва та обігу органічної сільськогосподарської продукції та сировини.

Так, починаючи з січня 2014 р. в Україні вступив у дію Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» [4]. Законом визначаються правові та економічні основи виробництва та обігу органічної сільськогосподарської продукції та сировини, заходи контролю та нагляду за такою діяльністю і спрямовані на забезпечення справедливої конкуренції та належного

функціонування ринку органічної продукції та сировини, покращення основних показників стану здоров’я населення, збереження навколишнього природного середовища, раціонального використання ґрунтів, забезпечення раціонального використання та відтворення природних ресурсів, а також гарантування впевненості споживачів у продуктах та сировині, маркованих як органічні.

Ще одним документом, що акцентує увагу на органічному секторі, є Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р. [8]. У стратегії серед пріоритетних напрямів досягнення стратегічних цілей вказано забезпечення продовольчої безпеки держави шляхом сприяння розвитку органічного землеробства, насамперед в особистих селянських і середніх господарствах.

Висновки. Таким чином, протягом останніх років популяризація здорового способу життя і підвищення рівня екологічної свідомості населення та ряд екологічних чинників створили значні передумови для розвитку ринку органічної продукції в нашій країні. Однак подальший ефективний розвиток органічного виробництва в Україні неможливий, в першу чергу, без відповідного нормативно-правового регулювання, зокрема, розробки Закону України «Про органічне виробництво» та Державної цільової програми розвитку органічного виробництва в Україні. Вважаємо, що ці кроки дозволять в подальшому запровадити процедуру органічної сертифікації сільськогосподарського виробництва і сприятимуть розвитку ринку органічної продукції в Україні.

1. Біологічне землеробство : навч. посіб. / О. І. Зінченко, О. С. Алексеева, П. М. Приходько та ін.; за ред. О. І. Зінченка. – К. : Вища школа, 1996. – 239 с.
2. Державна цільова Програма розвитку села на період до 2015 року, затверджена Постановою КМУ від 19 вересня 2007 р. № 1158 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-p>.
3. Єщенко В. О. Біологічне землеробство: сутність і умови його ефективного застосування / В. О. Єщенко, В. П. Опришко, С. В. Усик // Вісник Уманського національного університету садівництва. – 2012. – № 1 – 2. – С. 21–26.

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 14 (55). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л. Л. Ковальська. – Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2017. – 352 с.

4. Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» № 425-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/425-18>.
5. Органічне виробництво і продовольча безпека. – Житомир : Полісся, 2013. – 492 с.
6. Постанова Комісії (ЄС) № 889/2008 від 5 вересня 2008 р. «Детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 стосовно органічного виробництва та маркування органічних продуктів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://organicstandard.com.ua/files/standards/ua/ec/EC_Reg_889_2008_Implementing_Rules_UA.pdf.
7. Постанова Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 р. стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів, та скасування Постанови (ЄС) № 2092/91 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://organicstandard.com.ua/files/standards/ua/ec/EU_Reg_834_2007_Organic_Production_UA.pdf.
8. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р., схвалена розпорядженням КМУ від 17 жовтня 2013 р. № 806-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-p>.
9. Organic Agriculture and Food Security (IFOAM Dossier 1, 2002). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ifoam.org.